

een psychische disharmonie, omdat men bewust schade toebrengt aan de geliefde (d.w.z. onredelijk handelt). Neurotische symptomen als gevolg hiervan, zag Terruwe verdwijnen tijdens de behandeling, na redelijke beheersing van de sexualiteit! (51).

De erkenning voorts van eigen waarde, het besef nodig te zijn voor anderen, wat Terruwe de „bevestiging door de liefde” noemt, ziet zij als voorwaarde voor de psychische groei van de mens, en de grondslag van zijn zelfbewustzijn. Ontbreken van deze bevestiging is de oorzaak van het ziektebeeld „frustratieneurose” (52).

VI. 4. a. Welke verklaring van het sublimeringsproces men ook aanneemt als de meest bevredigende, allen komen hierin overeen:

1. Er moet *voldoende energie* aanwezig zijn om gesublimeerd te kunnen worden, en dit houdt in blokkering van de uitingsmogelijkheden op het niveau van de oorspronkelijke neigingen. (Om nog eens het beeld van de stuwdam te gebruiken: als men water nodig heeft voor hydro-elektrische energie of voor irrigatiedoeleinden, moet men in de eerste plaats een dam bouwen). Dit kan worden bereikt door het opleggen van sexuele beperkingen vanuit de samenleving, hetgeen, indien niet redelijk begrepen, verdringing, d.w.z. neurose kan veroorzaken. Of het kan bereikt worden door *zelfbeheersing*, d.w.z. redelijke beheersing van de instincten, waardoor verdringing als neuroseproducerende factor principeel is uitgesloten (volgens alle zienswijzen).
2. Er moet *een doel* zijn waaraan de te sublimeren energie kan worden gewijd (een stuwdam zonder doel is zinloos), een doel dat acceptabel is zowel voor het redelijk-bewuste als voor het sensitief-onbewuste deel van de persoonlijkheid, een doel dat kan worden gevonden door het individuatieproces. Dit komt er op neer dat de mens een eigen *verantwoordelijkheid* nodig heeft, die door de gehele persoonlijkheid kan worden geaccepteerd.

Beide voorwaarden vooronderstellen een innerlijke *vrijheid*. Op dit trio factoren, zelfbeheersing, verantwoordelijkheid en vrijheid komen wij in VII. 1. terug.

VI. 4. b. Wat deze verantwoordelijkheid betreft, de school van de Weense psychiater prof. dr. Viktor *Frankl* heeft de noodzaak gevoeld de psychotherapie van Freud en Adler aan te vullen met een „*logotherapie*”, een psychotherapie vanuit het geestelijke. Deze logotherapie (logos vooral in de betekenis van „zin van het leven”) wil door